تبيين راهكارهاي ترويج فرهنگ ايثار و شهادت در جامعه

ارسلان مرشدي

دانشجوي حقوق ـ دانشگاه پيام نور ايلام

چكيده

واژه‌گاني در قاموس ادب و فرهنگ پايداري با قداست خاص فرهنگ شناختي و جامعه‌شناختي يافت مي‌شوند كه با تفاوت‌هايي در همه مكتب‌هاي فكري و فرهنگي و جوامع انساني مطرح و مقدس هستند؛ واژه‌گاني همچون ايثار و شهادت. تبيين اين عصاره‌هاي شناختي در گرو بايسته‌هاي هنجار شناختي بوده و مستلزم درک معرفتي نسبت به عاشورا و دفاع مقدس است. ضرورت پرداخت به فرهنگ ايثار و شهادت و آسيب‌شناسي آن به مثابه ضرورتي كاركردي در تبيين و نهادينه‌سازي راههاي حفظ و انتقال آن به نسل آينده بايسته‌هايي مبتني بر ارزش‌هاي اخلاقي و باورهاي ديني بعنوان اولويت جامعه امروز است. يكسان انگاري ايثار و شهادت با خشونت و تروريسم راهبرد ناتوي فرهنگ مهاجم غربي و ارائه راهكارها در سه حوزه ماهيتي و فلسفي، شناختي و معرفتي و آموزشي و پژوهشي هدف غايي اين مقاله است.

واژه گان كليدي : ارزش، ايثار، شهادت.

مقدمه :

ارتباط و اطلاع انسانها سنگ بناي تعامل جوامع انساني است؛ تعاملي كه بدون آن فرهنگ به عنوان خصيصه غالب جوامع انساني مجال ظهور نمي يابد و نهادينه نمي‌گردد. گسترش ارتباطات رسانه‌اي جوامع مدرنيسم را با ساختارهاي تجديد يافته از جوامع سنتيسم متمايز ساخته است، تمايزي كه از رهرو عصر ارتباطات تاثيرات كاركردي را بر فرهنگ پذيرا ساخته است. يافته هاي فنآورانه انسان هزاره سومي در پيدايي سياق زيستن، تكوين فرهنگ جهاني، تغيير در رفتار و گفتار انسانها و بالاخره دهكده اي شدن زمين بواسطه برداشته شدن و حذف فرضي مرزهاي جغرافيايي سهمي شگرف بر عهده دارند. در تبيين راهبردهاي ترويج فرهنگ ايثار و شهادت آسيب‌شناسي راهكارهاي انتقال فرهنگ عاشورا و دفاع مقدس را بعنوان محمل هاي معرفتي و شناختي

Archive of SID

www.SID.ir

بايد بررسي كرد. تحليلي كه با در نظر گرفتن عوامل اقتصادي، فرهنگي، سياسي و جهاني كه مستقيم يا غيرمستقيم بر انتقال فرهنگ ايثار و شهادت تأثير دارند، مي‌توان به شناخت درست اثرات ارتباطي براي تبيين اين مقوله رسيد. تبييني كه در آن علاوه بر پاسداشت قداست ايثار و شهادت به شكل حقيقي شيوه‌هاي اشاعه و آگاهي فرهنگ ايثار و شهادت را از جنبه‌هاي منفي اغراق، جعل و بعضاً غيرمنطقي بودن و غيرقابل باوربودن دور مي‌سازد و به تبع آن امكان بهره مندي جامعه از ذخاير معنوي و آثار وجودي آموزه هاي عاشورا و دفاع مقدس در انتقال سازنده به نسل هاي آتي ميسر مي سازد.

تعريف مفاهيم و اصطلاحات :

ارزش(value): به معناي قيمت و شايستگي است. ارزش‌ها از مهم‌ترين اجزاي يك فرهنگ (Culture) به شمار مي آيند؛ چرا كه از باورهاي يك ملت سرچشمه مي‌گيرند. ارزش اسلامي در مفهوم عام و گسترده عبارت است از آنچه از نظر دين اسلام مطلوب و سودمند است(ارزش‌هاي اسلامي،۱۳۸۰،ص ١٦).

ايثار(Munificence): به معناي بذل، گذشت كردن و نفع ديگري يا ديگران را بر خود ترجيح دادن آمده است. ايثار برگزيدن منفعت غير بر خود درجه اي از ارزش معرفتي فرهنگ اسلامي است(ارزش‌هاي اسلامي،۱۳۸۰،ص ۲۱).

شهيد(Martyrdom): از ماده شهود و شهادت است. شهود به معني حضور، علم، معاينه و مشاهده است. شهيد كسي است كه در راه خدا كشته مي‌شود. شهادت كاملترين جلوه‌ي ايثار است (ارزش‌هاي اسلامي، ۱۳۸۰، ص۲۲).

ضرورت و اهميت پرداخت به فرهنگ ايثار و شهادت

شهيد مرتضي مطهري بر اين باور است كه اگر شور يك عارف عاشق پروردگار را با منطق يك نفر مصلح تركيب كنيد، از آنها منطق شهيد درمي‌آيد (قيام و انقلاب مهدي،۱۳۷۵،ص۵۸). خون شهيد براي هميشه در رگ‌هاي اجتماع مي‌جوشد. شهادت زندگاني جاودانه يافتن است؛ شهادت مرگ تحميلي نيست، انتخاب آزادانه و آگاهانه است.(اسوه، ١٣٨٤، ص۸). امام خميني(ره) در اين زمينه مي‌فرمايند كه شهادت هنر مردان خداست (صحيفه نور،۱۳۷۱،ص۱۰۵). اهميت اين موضوع وقتي بيشتر نمايان مي‌شود كه رهبر معظم انقلاب نيز در بيانات خود مدام بر اين موضوع تأكيد دارند كه مي‌بايست اين فرهنگ با جديت تمام در سياست‌ها و برنامه‌ريزي‌هاي

Archive of SID

www.SID.ir

فرهنگي، اجتماعي و اقتصادي كشور لحاظ و تثبيت گردد. بر همين اساس بايد با آفت‌ها و ضدارزش‌هاي فرهنگ دفاع مقدس كه همانا رفاه طلبي و راحت طلبي و دنياخواهي است، مقابله كرد (نگاه، ش۲۱۱، ص۲۰).

۱ـ تبيين شناخت بخشي و معرفت بخشي به گفتمان عاشورا و دفاع مقدس بعنوان ساخت فرهنگي ايثار و شهادت.

۲ـ تبيين بايسته‌ها و اقتضائات جامعه و تبيين ارزشي فرهنگ ايثار و شهادت در هجمه ناتوي فرهنگي غرب.

آسيب شناسي فرهنگ ايثار و شهادت؛ ضرورتي كاركردي در تبيين و نهادينه سازي :

جوهره و جريره شهيد، فرهنگي را ترويج مي‌كند كه از رهرو آن ايثار و از خودگذشتگي در تار و پود زندگي نمايان گردد و گمنامي و فارغ از منيت‌ها و در نظرگرفتن منافع جمع در راستاي ايمان ديني به يك وظيفه تبديل مي گردد؛ فرهنگي كه با خودخواهي و خودكامگي سرستيز دارد و با حريت و آزادمنشي سر وفاق دارد، فرهنگي است كه الگو از شهداي تاريخ صدر اسلام مي‌گيرد و در اين وادي فرهنگ عاشورا سرمشقي تابناك است براي ايثارگري ها در راه خدا و انقلاب شكوهمند دروني است كه همانند رزمندگان عرصه پايداري دفاع مقدس در جنگ تحميلي ۸ ساله نمود مي‌يابد. آسيب‌هاي چون: اسطوره‌سازي و قهرمان پروري، عدم آشنايي با راهبردهاي نوين اطلاع رساني، تكرارهاي بيهوده و برخورد قشري و كليشه‌اي با مقوله ايثار و شهادت، ماندن در گذشته و عدم پاسخ گويي به حال و آينده‌ي اين فرهنگ و ناتواني در همگرا كردن فرهنگ با شرايط و موقعيت جامعه‌ي امروز، به دنبال نتيجه بودن و انتخاب روشهاي سطحي به جاي فرهنگ‌سازي پايدار، ناتواني در درک نياز براي مخاطب، جهاني سازي و جهاني شدن شدن، تحريف انگيزه هاي ايثار و شهادت، هجمه رسانه‌اي و ناتوي فرهنگي غرب براي يكسان انگاري ايثار و شهادت با خشونت و ترور و... عمده عواملي هستند كه نهادينه‌سازي فرهنگ ايثار و شهادت در جامعه را با تنگناهاي جدي مواجه مي‌سازند. آگاهي بخشي نسل‌ها از فرهنگ ايثار و شهادت عاشورايي و دفاع مقدس نياز به ابزارهايي دارد كه ابتدا با شناخت درست جوهره ايثار و شهادت و در گام بعدي تجلي اين جوهره در نقل و عمل فرهنگ‌سازان و مديران فرهنگي هم راستاي با نقشه و دورنماي مهندسي فرهنگي ايثار و شهادت در بستر جامعه جاري مي‌شود و به تبع آن جامعه از بركات مادي و معنوي آن برخوردار مي‌گردد؛ بركاتي همچون قانون گرايي، ضابطه مندي، مسئوليت پذيري، رعايت هنجارهاي اجتماعي، روحيه آزادمنشي و سلامت نفس در كنار حفظ قداست ايثارگران و شهدا از آن جمله است. شهيد

Archive of SID

www.SID.ir

مرتضي مطهري در اين باره بر اين ديدگاه است كه درسي كه مردم بايد از شهادت شهيد بايد بگيرند اين است كه به هر حال باز هم در جامعه زمينه‌هايي كه شهادت را ايجاب كند، پيدا مي‌شود. از اين نظر عمل قهرمانانه شهيد از آن جهت كه به او تعلق دارد و يک عمل آگاهانه و انتخاب شده است و به او تحميل نشده است، بازگو شود و احساسات مردم شكل و رنگ احساس آن شهيد را بگيرد(قيام و انقلاب مهدي، ۱۳۷۵، ص٤٥).

راه‌هاي حفظ و انتقال فرهنگ ايثار و شهادت به نسل آينده :

تبلور ايثار و فداكاري، تجلّي كامل ايمان به خداوند متعال و وعده هاي صادقانه‌ي او، بروز جلوه‌هاي رشادت و شجاعت و... همه و همه گوشه‌هايي از فضايل و بركات آن دوران است؛ دوراني كه رهبر انقلاب از آن به نعمت الهي تعبير نموده‌اند. دوران هشت ساله‌ي دفاع مقدس به فرموده‌ي رهبر معظم انقلاب اوج افتخارات ملت ايران است (نگاه، ش٢١٤، ص٦٨). از اين رو براي حفظ و انتقال و نشر ارزش‌هاي دفاع مقدس و فرهنگ ايثار و شهادت به نسل آينده، بايستي اين فرهنگ با جديت در برنامه‌ريزي فرهنگي، اجتماعي و اقتصادي كشور مدنظر قرار گيرد؛ فرهنگي كه مبتني بر آموزه‌هاي عاشوراست. چنانچه به فرموده رهبر معظم انقلاب «اگر بخواهيم انقلاب و كشور بيمه باشد، بايد اين شور و شوق، اين حركت عمومي و بسيج ملت را روز به روز تقويت كنيم» (همان،ص٧٤). براي تبيين كاركردهاي فرهنگ ايثار و شهادت تبلور يافته در دفاع مقدس بيش از هر مسئله‌اي نيازمند شناخت و ساخت‌هاي فرهنگي دستاوردهاي دفاع مقدس هستيم. فرهنگ ايثار و شهادت مبتني بر انگاره هاي دفاع مقدس بايد به عنوان ميراثي گرانسنگ در يادگار عاشورايي ملت ايران باقي مانده و از آفت تحريف مصون بماند. خودباوري و خودياري در هويت ديني، پيروي از فرامين رهبري، خودسازي به جاي ديگرسازي، كوشش در راه شناساندن ابعاد سلبي و ايجابي فرهنگ ايثار و شهادت متناسب با نياز و مقتضاي جامعه و نسل نوپاي امروز، بيان واقعيات در رابطه با فرهنگ ايثار و شهادت، ارائه راهكارهاي عملي و شدني و... مي تواند در اين راه راهگشا باشد.

ارزش‌هاي اخلاقي و باورهاي ديني؛ بايسته هاي فرهنگ ايثار و شهادت :

ارزش‌هاي اخلاقي و اعتقادي مورد تأييد دين مبين اسلام مبتني بر جهان بيني اسلامي و باورهاي ديني است. در مكتب اسلام ارزشهاي اخلاقي منهاي اعتقاد به مبدأ و معاد وجود ندارد. شهيد مرتضي مطهري بر اين باور است كه شرافت انساني و اخلاقي جز در ذيل مكتب خداپرستي صورت نمي‌بندند و در هيچ مكتب ديگري

Archive of SID

www.SID.ir

قابل توجيه نيست. كرامت، شرافت، تقوي، عفت، امانت، راستي، درستكاري و همه اموري كه فضيلت بشري ناميده مي شود مبتني بر اصل ايمان است؛ زيرا تمام آن‌ها مغاير با اصل منفعت پرستي است و التزام به هر يك از اين‌ها، مستلزم تحمل يك نوع محروميت مادي است. آدمي بايد دليلي داشته باشد كه رضايت به يك محروميت بدهد؛ اين جهت آنگاه ميسر است كه به ارزش معنويت پي برده و لذت آن را چشيده باشد (مطهري، ۱۳٦۱، ص۱۵۲). بنابراين جهان بيني اسلامي و باورهاي ديني، افعال اختياري انسان را به راهي مي‌كشاند كه موجبات معراج او به كمال اخروي و سعادت ابدي گردد؛ كمال و سعادتي كه تنها در سايهٔ قرب به خداوند متعال به دست مي آيد(ارزش‌هاي اسلامي،۱۳۸۰،ص۱۳).

نهادينه كردن ارزش‌هاي فرهنگ ايثار و شهادت در نسل جوان؛ اولويت جامعه امروز :

زير ساخت‌هاي فكري و فرهنگي هر جامعه‌اي شكل يافته از فرهنگ حاكم بر آن جامعه است و مقوله فرهنگ رابطه مستقيمي با زيرساخت‌هاي جامعه دارد. از آن جا كه تاريخ ملت‌ها، پنجره‌اي بر روي هويت ملي آن‌هاست، هر فرد با تاريخ و نمادها، انديشه‌ها و دين آشنا مي‌شود. از همين روست كه در پرتو ارزش‌ها، انسان‌ها متحول شده و در قالب فرهنگ و فلسفه حياتي كه به آن معتقدند استحكام رواني، شخصيتي و اجتماعي پيدا مي‌كنند و به هويت ملي مي‌رسند. در اين راستا، اصلي‌ترين ابزار انتقال و نگهداري ارزش‌هاي اعتقادي جامعه، حفظ و پويايي تاريخ و ميراث‌هاي گذشته را پس از خانواده اجتماع در قالب نهادها و سازوكارهاي آموزشي و پرورشي تشكيل مي‌دهد. پيداست كه در اين باره تبيين و تدوين چارچوب هاي آموزشي و پرورشي حياتي‌ترين نهاد است كه مي‌تواند ضمن حفظ و اعتلاي فرهنگ، سعادت فردي و اجتماعي را نيز فرآهم آورد. با توجه به اين نقش حياتي كه براي آموزش و پرورش مطرح شد، نمايان است كه چرا ناتوي فرهنگي و هجمه هژمونيک غرب از اين سازوكارها به عنوان اولين عرصه ورود، مورد هجوم رسانه اي و فرهنگي استفاده مي‌گيرد. نهادينه سازي ارزش‌ها در جامعه نياز به برنامه‌ريزي و سازماندهي دارد و مسؤوليت اين مقوله بر عهده كليه نهادهاي فكري و فرهنگي در جامعه است. براي نيل به اهداف بايد راهبردي بنياني و بنيادي داشت. از اين رو بايد قدم هاي اساسي در جهت ارائه الگوهاي ايده آل به نسل جوان برداشته شود كه بتواند نيازهاي متناسب با ارزش‌هاي انقلابي و اسلامي را پاسخگو باشد. چنانچه از نگاه رهبر معظم انقلاب «اساسي‌ترين نياز جامعه وجود انسان‌هاي سالم، توانمند و صالح است و آموزش و پرورش مسؤوليت تربيت چنين انسان‌هايي را برعهده دارند. برنامه‌ريزي براي تربيت و تحول اخلاقي يك نسل كار بسيار مهمي است» (نگاه،ش۲۱۰،ص٦۹). بر اين مبنا و عطف به اين بيانات

Archive of SID

www.SID.ir

يكي از رسالت‌ها و مسؤوليت‌ها در طول تاريخ در همه عصرها و همه تمدن‌ها و كشورها انتقال دادن ارزش‌هاي حاكم بر جامعه است. حفظ و انتقال ارزش‌هاي اصيل فرهنگي، ديني و باورهاي مطلوب اجتماعي رفتارهاي متعالي فردي و جمعي مانند نشاط و پويايي، عطوفت، استواري، عزم و تلاش از اساسي‌ترين رسالت‌هاست؛ رسالتي كه در آن رسانه‌ها به عنوان ابزارهاي اطلاع‌رسان در اين راه مطرح هستند و مي‌توانند نقش قابل توجهي در تبليغ و ترويج بسياري از باورها و ارزش‌هاي فرهنگي داشته باشند. بديهي است كه گسترش و رواج فرهنگ جهاد، شهادت و ايثار است كه استقرار عدل جهاني را به دنبال خواهد داشت و فاصله گرفتن از اين فرهنگ ضلالت دور ماندن از قافله نور و هدايت.

يكسان انگاري ايثار و شهادت با خشونت و تروريسم؛ راهبرد ناتوي فرهنگ مهاجم غربي :

فرهنگ ايثار و شهادت و راهبردهايي براي آگاهي بخشي و آگاهي رساني به نسل‌هاي در معرض موج‌هاي سنگين و سهمناک فرهنگي متعارض در عرصه عصر مدرنيسم و پسامدرنيسم در بستر تئوري‌هاي اومانيستي و ماترياليستي در قالب نظريه‌هاي «برخورد تمدن‌ها»ي ساموئل هانگتينگتون و «پايان تاريخ» فرانسيس فوكوياما با معضلات جدي معرفت شناختي و فرهنگ‌شناختي مواجه است. يكسان‌انگاري ايثار و شهادت با فرهنگ خشونت و تروريسم و مقايسه شهادت با خودكشي و خودانتحاري در گفتمان ساختار نوين حاكم بر تحولات بين المللي خصوصاً پس از رويدادهاي سپتامبر ۲۰۰۱ و مارس ۲۰۰۳ از سوي داعيه دارن نظام هژمونيک جهاني و بانيان آزادي مذهبي كه در پستوي افكار فرسوده خود اندک اعتقادي به آن ندارند و حتي خود نيز از آن به توحش مدرنتيه ياد مي كنند، توحشي كه تلاش دارد تا خطر سبز اسلام را جايگزين خطر سرخ كمونيسم سازد؛ شايد تنها گوشه‌اي از مواجهه جدي و اصطكاک خشن فرهنگ شهادت و ايثار با موج تروريسم و تروريست پروري و بنيادگرايي اسلامي و اسلام راديكالي و طالباني را نشان مي‌دهد. اما اين هجمه آغاز نيافته پايان خواهد رسيد، چرا كه بشريت هنوز امكان بازگشت به رسالت معنوي و ملكوتي خود را از دست نداده و سعي مضاعف دارد تا توفيق شناخت و ساخت اين معرفت را به دست آورد؛ معرفتي كه هنوز بنيان هاي آن در گذار بازگشت به دين و معنويت به عنوان نياز اساسي انسان هزاره سومي قابل كنكاش و جستجوست.

Archive of SID

www.SID.ir

نتيجه‌گيري از بحث :

در تبيين و ترويج فرهنگ ايثار و شهادت عوامل مؤثر بر كاهش كارايي اين گفتمان در اين حوزه پركاركرد را بايستي جستجو كرد. در اين راستا تلاش پيگيرانه و مجدانه فرهنگ سازان و فرهنگ رسانان حوزه ايثار و شهادت و به تعبيري جبهه پايداري و ايستادگي بايد در عينيت بخشي به فلسفه وجودي ايثارگران و شهدا توأم با يک بينش و كنش تعامل نگرانه مهندسي ايثار و شهادت همراه باشد. پرهيز از اغراق ها و بيان هاي نابجا و غيرواقعي، جعل و غيرعقلاني و عقلايي نمودن اين گفتمان آغاز يك آگاهي بخشي براي تبيين نامناسب است، زيرا آگاهي كه بر راستاي صداقت و درستي در شعار باشد بر ذهن مخاطبان تأثير عميق و پايداري را خواهد گذاشت. در نظر گرفتن ويژگيهاي ذهني، روحي و رواني نسل ها به تناسب هجمه وسيع و كاركردهاي گسترده تهاجم فكري و ناتوي فرهنگي بايد در جهت تناسب بين انگيزه ها و انگاره هاي جامعه در كنار رفع نوفه‌ها و خشه هاي ارتباطي باشد، تا از اين رهرو بتوان كمك كرد تا آگاه رسانان اين حوزه تأثيرگذار در پيشبرد اهداف و آرمانها توفيق يابند. كاوش و كنكاش معرفت شناختي در ماهيت و محتواي برنامه‌هاي رسانه ملي درخصوص ارتقا كمي و كيفي فرهنگ شهادت و ايثار عاشورا از بعد محتوايي پيام و مهندسي پيام بايستي مورد اهتمام قرار گيرد. اهتمامي كه در گرو بازنگري در مفاهيم تهاجمي فرهنگ آشوبناک غربي براي زايش در قالب فرهنگي پاسخگو در زمينه داشته ها و دانش هاي علوم انساني است.

پيشنهادها و راهكارها :

تبيين، ترويج و تبليغ كاركردي فرهنگ ايثار و شهادت در جامعه مستلزم بايسته ها و بايدهاي سلبي و ايجابي است :

الف) راهكارهاي ماهيتي و فلسفي ؛

۱ـ تبيين سيره معصومين، قيام انسان ساز عاشورا، دفاع مقدس، وصاياي امام خميني(ره) و رهبر معظم انقلاب.

۲ـ ايجاد حوزه تبادل فرهنگي با حفظ هويت ديني، ملي و اثبات قابليت و توانمندي فرهنگ پوياي ايثار و شهادت.

۳ـ تبيين راهبرد و كاركردهاي فكري و فرهنگي با بهره‌گيري اصولي از ارزش‌هاي هنجاري عاشورا و دفاع مقدس.

٤ـ مهندسي و ساخت فرهنگ عمومي جامعه مبتني بر انديشه هاي متعالي امام خميني(ره) و رهبر معظم انقلاب.

Archive of SID

www.SID.ir

ب) راهكارهاي شناختي و معرفتي ؛

۱ـ ساخت، شناخت و معرفت علمي و عملي از مفاهيم ارزشي و فرهنگي عاشورا و دفاع مقدس.

۲ـ تقويت انگيزه‌هاي رواني و معنوي فرهنگ كنشگر و پويشگر ايثار و شهادت در جامعه.

۳ـ تبيين، تحكيم و انتقال جبهه دفاع فرهنگي رسانه اي به جبهه مهاجم فرهنگي ايثار و شهادت.

ج) راهكارهاي آموزشي و پژوهشي ؛

۱ـ تبيين استدلال و روش‌هاي اقناعي براي انتقال مفاهيم كاركردي ايثار و شهادت به نسل امروزي.

۲ـ تبيين و تاكيد بر زيبايي‌هاي شناختي و معرفتي با بهره‌مندي از ابزار ادب و هنر.

۳ـ تبيين كرامت، عزت نفس و ارزنده سازي شخصيت مخاطبان فرهنگ ايثار و شهادت.

٤ـ اميد بخشي، مثبت گرايي، اعتمادسازي و اطمينان سازي ارزشي و هنجاري فرهنگ ايثار و شهادت.

٥ـ تبيين الگوهاي عيني و رفتاري ايثار و شهادت در جامعه در لايه هاي محتلف اجتماع.

٦ـ پاسداري از هويت فرهنگي ايثار و شهادت در مواجهه با ناتوي فرهنگ مهاجم غربي.

۷ـ اصلاح و روزآمدسازي نظام آموزشي كيفي و كارآمد و ابزارهاي اطلاع رسان فرهنگي.

۸ـ تبيين و تثبيت كرسي هاي آزاد انديشي فرهنگ ايثار و شهادت.

۹ـ تبيين مباني فرهنگ ايثار و شهادت و بررسي تطبيقي اين مفاهيم در اديان و مكاتب مختلف و فرهنگ شناسي.

منابع و مآخذ :

۱ـ ارزش هاي اسلامي ، پژوهش در چگونگي رفتار با شاهدان شهادت ، فرهنگ و پژوهش ، ۱۳۸۰.

۲ـ اسوه ، مجموعه مقالات نخستين همايش پيام ايثار ، به كوشش علي اكبر ازغندي ، زمستان ۱۳۸۳.

۳ـ صحيفه نور ، مجموعه رهنمودهاي امام خميني(ره) ، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامي ، تهران ۱۳۷۱.

٤ـ ماهنامه نگاه ، وزارت آموزش و پرورش ، سال ۱۲، شماره هاي ۲۱۰ تا ۲۱۵.

٥ـ مطهري ، مرتضي ، قيام و انقلاب مهدي ، جلد اول ، تهران ، صدرا ، ۱۳۷٥.

٦ـ مطهري ، مرتضي ، اسلام در جهان ، جلد اول ، تهران ، سازمان تبليغات اسلامي حوزه علميه قم ، ۱۳٦۱.

۷ـ مظفر ، حسين ، جامعه پذيري و نقش آن در دروني كردن ارزش‌ها ، ماهنامه تربيت ، ۱۳۸۳.

Archive of SID

www.SID.ir